

Op eenzame hoogte

Henri Smeets

Haan, kruis en bol van de Lambertuskerk in Swalmen.
(Foto Erik Smeets)

Het meest magische moment na een vakantie: tussen de bladeren van de bomen langs de Rijksweg doemt plots in de verte de spits van de kerktoeren van Swalmen op. Zo was het in mijn jeugd en dat wonderlijke gevoel heb ik nog steeds.

Boven op die spits staat fier een parmantige haan. Als de zon schijnt, vraagt hij nadrukkelijk de aandacht door felle weerkaatsingen van het zonlicht op zijn goudkleurig lijf.

Heeft u er weleens bij stilgestaan waarom eigenlijk een haan op een kerktoeren staat? Ik denk dat bij velen het antwoord 'nee' is. Talloze keren ben ik in mijn dorp voorbij die haan gereden, zonder dat de gedachte in me opkwam waarom juist een haan bovenop die kerktoeren staat; of zou het misschien een kip kunnen zijn? En die bol eronder, misschien een buiten proportioneel ei? Wat is de historische achtergrond van die voorwerpen?

Op de spits

Veel katholieke kerken hebben op de spits van de toren een haan, een kruis en een bol. Doordat ze meestal vele tientallen meters hoog staan, kun je met het blote oog amper een goed beeld ervan krijgen. Hanen zijn hoogst zelden van dichtbij te bekijken. Of het moet zijn dat een reparatie wordt uitgevoerd. Om de zoveel tijd krijgt de haan een nieuw laagje bladgoud zodat hij weer kan schitteren. In Swalmen vond in 2018 een dergelijke ingreep plaats.

Terug in de tijd

Talrijke prenten en gravures uit de achterliggende eeuwen getuigen dat veel torenspitsen getooid waren met deze drie symbolen.¹ Bij wereldlijke gebouwen daarentegen, zoals een kasteel of een gemeentehuis, komen op het hoogste punt heel

Haan, kruis en bol op de toren van de Gertrudiskerk in Beesel. Op de achtergrond de Maas. (Foto Erik Smeets)

andere uitbeeldingen voor. De haan en de bol zijn kennelijk symbolen die verbonden zijn aan de katholieke kerk. Bij de Romeinen is de haan onder meer het symbool voor het aanbreken van een nieuwe dag. In de duisternis roept de haan immers met luid gekraai iedereen uit de veren. In

Fier kijkt de haan vanaf de toren van de Fatimakerk in Offenbeek over het dorp. Kort na het maken van deze foto is de toren gesloopt. (Foto Erik Smeets)

de voorchristelijke tijd werd de haan, een kruis of een bol op een paal of op een gebouw geplaatst als afweer tegen mogelijk onheil.² In de tijd van de kerstening, toen het katholieke geloof werd verspreid, zijn een aantal van dergelijke symbolen overgenomen en ingepast in het nieuwe (katholieke) geloof.

De haan³

In de middeleeuwen omarmde de R.K. kerk de haan o.a. als symbool voor Christus die de macht van de duisternis overwint met het licht; Christus vernietigt de duisternis en stelt eeuwig licht en verlossing in het vooruitzicht. Later in de middeleeuwen kwam daar nog een element bij: de haan werd symbool van waakzaamheid. Vanaf de preekstoel in de kerk werden de gelovigen herinnerd aan een episode uit het lijdensverhaal van Jezus. In het evangelie staat immers dat in de nacht van zijn gevangenneming, Jezus tot zijn apostel Petrus zei: “Voor de haan kraait, zult gij me drie keer verloochend hebben.” (Lucas 22:34; Mattheüs 26:34). Petrus ontkende in die nacht inderdaad drie keer dat hij Jezus kende en bij de derde keer kraaide de haan. Vol spijt van zijn handelen, barstte hij in tranen uit. De boodschap van de kerk: denk na voordat je handelt en toon berouw over je zonden.⁴ Om die waarschuwing kon je niet heen, want de haan op de kerktoeren was en is tot ver in de omgeving te zien. Hij wijst in morele zin, zogezegd, de juiste weg.

De haan als weerhaan draait de kop in de richting

In Boukoul is de bol op de toren van de Sint-Theresia van het Kind Jezuskerk afgeplat. De pin op de rug van de haan is een bliksemafleider. Boven de bol klemmen ijzeren ringen het begin van de ‘veren’ tegen de staaf van het smeedijzeren kruis. (Foto Erik Smeets)

*Blik vanaf de toren van de Sint-Lambertuskerk in Reuver in oostelijke richting. Op de achtergrond de kerk met toren in Offenbeek en uitbreidingsplan. In het midden de vrijstaande schoorsteen en links de voormalige kleiwarenfabriek van Teeuwen.
(Foto Erik Smeets)*

vanwaar de wind komt. Het trotseren van tegenwind kon worden uitgelegd als het hoofd bieden aan bedreigingen van het christendom. Zo is hij symbool van de kerk en van allen die de kerk verdedigen⁵.

In het leven van alledag had de haan voor veel mensen echter een praktische betekenis als windwijzer. In dat geval moest hij natuurlijk wel met de wind mee kunnen draaien. Dat is niet overal het geval. In onze regio draait de haan met elke wind mee. Dat wordt ook weleens van mensen gezegd, maar bij de haan is het positief bedoeld.

Het kruis

In de voorchristelijke tijd was het Latijnse kruis een teken dat stond voor verzoening. De Romeinen gebruikten dit kruis echter om iemand de marteldood te laten sterven. In de bijbel staat te lezen dat Jezus Christus stierf aan het kruis. Door het lijden en sterven van Jezus heeft het kruis binnen het christendom een symbolische plaats gekregen. Het staat voor de gedachte dat er leven is na de dood. Het kruis is het logo van de R.K. kerk en als je er oog voor hebt, kom je het overal tegen. In huis aan de muur, in kettinkjes, tatoeages, sieraden, in veldkapelletjes langs de weg en op een katholieke kerk.

De bol

In de voorchristelijke tijd werd de bol gebruikt om onheil af te wenden. Heksen en boze geesten die zich spiegelden in zo'n bol voelden zich

dan niet op hun gemak; wegwezen dus. Zo'n bol heeft binnen het christendom een plaats gekregen op kerktorens en kan beschouwd worden als een extra bescherming tegen demonen: baat het niet dan schaadt het niet! Naderhand werd de bol het symbool voor de wereld(bol).

Haan, kruis en bol

Neem je deze drie attributen bij elkaar dan wordt hiermee op de kerktorens uitgebeeld dat het kruis (het geloof) vast verankerd is op de aardbol en de haan verkondigt de boodschap van de kerk. Dit neemt niet weg dat de haan voor de bevolking in de eerste plaats een windhaan was. In vroegere tijden kon men aan de stand van de haan de windrichting aflezen. De kop van de haan wijst immers de richting aan waar de wind vandaan komt. De windrichting maakte het enigszins mogelijk een weersvoorspelling te doen en dat was in de agrarische gemeenschap van vroeger van belang in verband met bijvoorbeeld het binnenhalen van de oogst.

Het vervaardigen van een haan

Van oudsher zijn deze gemaakt door smeden, slotenmakers of koperslagers, die werkzaam waren in de stad of het dorp waar de haan zijn plaats zou krijgen. Zij waren geen specialisten die uitsluitend met dit soort opdrachten hun brood konden verdienen, daarvoor was de vraag te gering. Het waren allround vaklui die af en toe een kerktorenhaan maakten.

De haan op de toren van de St. Dionysius kerk in Asselt geniet permanent van een mooi uitzicht op de oude Maasarm. (Foto Erik Smeets)

Hamertje tik

“Hanen voor op kerktorens zijn vroeger bij ons thuis in de werkplaats vaak gemaakt”, aldus Jos Claessens uit Swalmen, de laatste uit drie generaties koperslagers die in Roermond hun werkplaats hadden. De opdrachten kwamen van het bisdom. In de oorlog zijn veel kerktorens vernield en bij de wederopbouw kwam op de meeste torenspitsen weer een nieuwe bol met haan. Wilde men wat speciaals, dan kwam men al snel bij Claessens terecht. Daar werden met puur handwerk hanen gemaakt die bv. uitblonken door oog voor detail als vleugels en kammen.

Het bisdom had een eigen voorstelling hoe een haan eruit moest zien. De koperslagers kregen daarom grote tekeningen op schaal 1 : 1, gemaakt door architecten van het bisdom. Wiel Lucas en Harrie Zeegers in Swalmen zijn twee architecten die op allerlei gebied voor het bisdom werkten. De meeste kerken werden voorzien van hanen die leken op de haan van voorheen.

Jos: “We hebben na de oorlog heel wat hanen in de werkplaats gehad met kogelgaten. Je kunt je wel indenken hoe die daarin zijn gekomen.”

Hanen gaf het in allerlei soorten en maten. Het had te maken met een aantal factoren zoals de hoogte van de kerk en de grootte van het kruis. Hoe hoger de kerk, hoe groter de haan. Een haan en een bol werden gedreven (gehamerd) uit roodkoperen plaat van 1 tot 1,25 mm dik. Roodkoper is duurzaam en gaat in weer en wind veel langer

Deze foto geeft een goede indruk van de ware grootte van de kerktoerenhaan uit Offenbeek. Links Tren Selen en rechts zijn zus Marijn. (Foto Peter Bors)

Reuverse haan met kogelgaten

Uit aantekeningen in het kerkarchief van de Lambertusparochie in Reuver kan worden afgeleid dat pastoor C. Wolters uit Reuver rond 1879 het smeedijzeren kruis dat op de St. Lambertuskerk van Reuver staat, heeft gekregen⁶. Hij heeft dat met de R.K. Parochie St. Lambertus in Helden Dorp geruild tegen een oud handschrift. De haan en de bol hebben waarschijnlijk deel uitgemaakt van het kruis.

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog is de spits van de toren van de Lambertuskerk vernield en viel de haan naar beneden. Wonder boven wonder is deze daarbij niet ernstig beschadigd. Na de oorlog, bij de reparatie van de kerk, is hij zonder verder herstel teruggeplaatst op zijn oude stek. In 2011 kwam echter het moment dat de haan gerestaureerd moest worden.

mee dan andere metalen. De hanen uit de werkplaats van Claessens waren meestal rijk gedetailleerd. Het was allemaal intensief handwerk en dat had een prijskaartje dat niet voor elke kerk was weggelegd.⁷

De hamer danst

Jos vertelt verder en laat de hamer intussen dansen op het aambeeld. Op een koperen plaat werd eerst een tekening op ware grootte aangebracht.

Bij die gelegenheid is een foto gemaakt waarop duidelijk een vijftal kogelgaten zijn te zien: een directe ondersteuning van het verhaal van koperslager Jos Claessens.

Ondanks kogelgaten bleef de haan op de toren van de Lambertuskerk in Reuver jarenlang trouw op zijn stek. (Foto Hans Peters)

Dan werd de plaat met een van de vele hamers in de kuil van een houtblok ("eine knoor") enigszins in de gewenste vorm geklopt. Vervolgens kwam de plaat op een staak die in de bankschroef zat en werd er gehamerd en gehamerd en gehamerd. Voortdurend moest met krompassers worden gemeten of de maten exact overeenkwamen met de tekening. Vervolgens kwam dan het echte vakwerk van een koperslager die ervoor zorgde dat de haan tot in detail perfect werd afgewerkt.

Haan in Beverwijk

In het park van Woonzorgcentrum Huis ter Wijck in Beverwijk staat sinds 1976 dit kunstwerk. Het draagt de naam “Weerhaan” en is ontworpen door veelzijdig kunstenaar Piet Schoenmakers uit Roermond. Hij was onder meer als ontwerper verbonden aan het Keramisch Atelier St. Joris in Beesel. Het ontwerp is door Sef Claessens met de hand gedreven uit een roodkoperen plaat. Het draaibaar kunstwerk was indertijd (en misschien nog steeds?) de grootste haan in Nederland. Hij staat op een bakstenen voetstuk.

(Foto: Mirjam Bayense)

Het lijf van de haan werd overigens in twee helften gedreven. In het midden van de naad kwam de buis waar de haan op moest draaien. Doordat de achterzijde van de haan zwaarder was dan de kop, moest die in balans worden gebracht om goed en zonder wrijving te kunnen draaien. Dit gebeurde door lood te gieten in de kop van de haan. De staart van de haan is een groot oppervlak en deze werd opengewerkt zodat de wind daar doorheen kan waaien. “Want je wilt natuurlijk niet dat die haan als een kip zonder kop in de rondte draait”, lacht Jos.

Uit plaatmateriaal werden de voeten, de kam en de lellen van de haan gemaakt die vervolgens erop werden gesoldeerd. Nadat de haan met een afbijtmiddel was behandeld, kon die naar de vergulder. Rest de vraag of de haan uit Swalmen in de werkplaats van Claessens is geboren.

In Swalmen geboren

We hebben ons oor te luister gelegd bij Chris Fusers uit Swalmen, oud werknemer van de firma Geraedts (Fieje Sjang). Die heeft het hele proces van dichtbij meegemaakt.

De haan van de kerktoeren in Swalmen is begin vijftiger jaren van de vorige eeuw gemaakt in de werkplaats van Nol Geraedts aan de Kroppestraat in Swalmen. Binnen het bedrijf had je een afdeling constructie, een afdeling loodgieterswerk en een koperslagerij.

De kerktoeren werd toen voorzien van nieuwe leien. De sterk verweerde bol en haan zijn er vanaf

*De toren van de St. Lambertuskerk in Swalmen staat voor renovatiewerkzaamheden in de steigers
(Foto Peter Bors)*

gehaald en naar de werkplaats van Geraedts gebracht. Het kruis is niet vernieuwd, dat was nog goed, maar kreeg wel een onderhoudsbeurt. De bol en haan waren echter zo versleten dat repareren onmogelijk was en dus kwam er een nieuwe. In de werkplaats stond, net als bij Claessens, een houten blok met een uitholling. Met een ijzeren bolhamer werd daarin het model van de haan in een roodkoperen plaat vorm gegeven.

Als je het metaal klopt, wordt het hard. Koel je het vervolgens na verhitte plots af dan wordt het weer zacht en laat het zich goed bewerken. “Ik heb gezien dat de oude baas Nol Geraedts met (neef) Har Geraedts daar de haan en de bol hebben gemaakt. Beide zijn gedreven uit twee helften. Ik heb er ook een beetje aan mogen werken, omdat ik de jongste bediende was. Mijn bijdrage zal dus wel zijn meegevallen”, grinnikt Chris. Volgens hem is het de enige haan die ze bij Geraedts hebben gemaakt. Het meeste koper-slagwerk werd in de regio immers door Claessens gedaan.

Van oud naar nieuw

In 2018 vond groot onderhoud plaats aan de toren van de St. Lambertuskerk te Swalmen. Bij die gelegenheid zijn eveneens de haan, het kruis en de bol van de kerktoeren gehaald. Vele jaren in weer en wind hadden hun tol geëist. De hele toren werd door dakdekkersbedrijf WeCoBa uit Horn in de steigers gezet en omgeven door netten zodat passanten niet getroffen zouden kunnen worden

Dakdekker Armand Krekelberg aan het werk, voordat de haan van de St. Lambertuskerk naar beneden wordt gehaald. (Foto Henri Smeets)

door eventueel vallend bouw materiaal of anderszins.

In juli werd met een kraan het kruis, de haan en de bol van de torenspits gehaald. De haan en de bol zouden opnieuw worden voorzien van bladgoud zodat ze de komende decennia opnieuw konden pronken.

Het is wel degelijk goud dat er blinkt

Jos Loonen uit Roermond is de man met de “gouden” handjes; als vergulder brengt hij een conserverend laagje bladgoud aan op onder meer kerkhanen en bollen zodat die opnieuw ruim 30 jaar weer en wind kunnen trotseren. Jos, al vele jaren specialist op het gebied van vergulden, vertelt wat daarbij zoal komt kijken. Om te beginnen wordt de haan nauwgezet geïnspecteerd en alle mankementen worden geïnventariseerd en besproken met de aannemer. De vergulder gaat pas aan het werk nadat alle reparaties hebben plaatsgevonden.

De werkzaamheden verlopen volgens een strak protocol en alle fasen worden fotografisch vastgelegd. Allereerst krijgt de haan een grondige schoonmaakbeurt; onder lage druk wordt zijn huid gestraald tot de oppervlakte mooi egaal is. Daarna wordt die opgeruwd, gevolgd door enkele basislagen om een goede ondergrond te krijgen. Na de uitharding en het opbrengen van een dunne coating volgt een lijmlaag, waarna het bladgoud kan worden opgebracht.

Dit vergt veel geduld en concentratie. De vele uren die nodig zijn om een haan te vergulden worden verdeeld over vele dagen, omdat je dit geen werkdag volhoudt.

Opbrengen van het bladgoud

De oudste methode heet ‘*Los op vloeï*’. Jos toont een boekje met blaadjes van 20 grams bladgoud. Dit wordt gemaakt in een van Europa’s oudste fa-

Bladgoud

Bladgoud is goud dat tot een fractie van een millimeter is gehamerd. Het wordt gebruikt om allerlei voorwerpen te vergulden. Deze techniek was al bekend bij de Romeinen. De Duitse firma Eytzinger uit Fürth-Neurenberg is één van de oudste grootschalige producenten van bladgoud.

braken op dit gebied. De blaadjes goud liggen los tussen zijdevloeipapiertjes en je kunt ze niet met de vingers vastpakken. Op een leren plankje met een windvang legt hij een vloeiblaadje met bladgoud. Het stukje dat nodig is, wordt gesneden met een speciaal mesje. Met een speciale penseel voor bladgoud transporteert hij het stukje bladgoud naar de gewenste plaats. Als cohesie en adhesie goed zijn, dan floept het stukje bladgoud van de kwast op de gewenste plaats. En dat moet meteen

goed zijn. Een eenmaal gevallen stukje bladgoud kun je niet meer verplaatsen. Het toepassen van deze techniek vraagt veel vaardigheid. Jos doet dit het liefst als hij alleen thuis is en niets of niemand hem stoort. Bij de geringste luchtverplaatsing waait het goud weg. Vandaar een windvang op het leren snijplankje.

De andere methode heet 'Vast op vloeï'. Deze methode wordt vaak toegepast bij grotere platte vlakken. Het bladgoud is bij deze methode op het zijdevloeipapiertje geperst. Het is mogelijk om stukjes papier met bladgoud te knippen en vervolgens op het (voorgelijmde) object te leggen en aan te drukken.

Jos Loonen brengt bladgoud aan op een helft van de bol van de kerktoeren in Swalmen.

Een boekje met velletjes bladgoud, het penseel voor de methode “los op vloei” en de vingers van Jos Loonen bij het opbrengen van bladgoud op een ijzeren voorwerp.

Na vergulden volgt het poetsen. Alle goud dat ander goud overlapt poets je dan weg. Als je heel goed kijkt dan zijn minuscule verbindingsnaadjes tussen de lapjes goud het enige wat je nog kunt zien van al die kleine stukjes bladgoud die zijn opgebracht. Bij alles dat de werkplaats van Jos verlaat, kan daarom met recht worden gezegd: het is alles goud dat er blinkt.

Dakhazen

In de jaren vijftig van de vorige eeuw was het dak- en leidekkersbedrijf Fusers uit Maasniel dat de haan op de kerktoeren van Swalmen heeft

gezet. Chris Fusers was ooggetuige en zag hoe ‘ome Wullum’ (de broer van mijn vader) en Sjaak Pansters van de Rijksweg (in Swalmen) de haan en de bol op het kruis hebben geplaatst.

Als leiwerk werd hersteld dan hingen de dakdekkers aan touwen die boven aan de koning⁸ waren vastgemaakt. Het stoeltje waar ze op zaten, moet je je voorstellen als een plankje van een schommel. Vrijwel alle kerktorens hadden bovenin een klein luikje. Daarvan maakten dakdekkers gebruik om van binnenuit naar buiten op het dak te komen.

Op de spits had je meestal klimhaken (ook wel leihaken of panhaken genoemd) en met behulp daarvan klom je naar boven om de touwen van de schommel aan de koning vast te maken. Door je met de voeten tegen de toren af te zetten, kon je er rond omheen “dansen” zodat je bij de plaatsen kon komen waar reparaties dienden te worden uitgevoerd. De haan en een bol werden eveneens via die haken naar boven gedragen.

Jos Claessens heeft die tijd nog meegemaakt. “Als bij ons in de werkplaats een haan of bol was gemaakt dan plaatsten wij die zelf. De jongste persoon was doorgaans de lichtste en dat was ik. In mijn jaszak een potje met vet, een paar stalen kogels en dan kon ik met de haan op de rug, helemaal ingepakt in watten, over de klimhaken naar het kruis kruipen. En pap stond maar te roepen: “Haaj dich good vas, hè jóng. Kiek good oet!” Dat riep hij bij wijze van spreken wel tienduizend keer. Als ik dan boven aankwam en in het kruis kroop, eerst een klodder vet op de pin, vervolgens een

kogel erop en dan kwam het grote moment. Ik moest boven mijn hoofd, zonder de kogel eraf te stoten de haan over de pin heen tillen en me met de andere hand ondertussen vasthouden. Zo'n haan is topzwaar en toen ik daar eens mee bezig was, brak me het zweet uit en flitsten de gedachten door mijn hoofd: "Als dat maar goed gaat. Als er maar niets gebeurt."

Het luik in de kerktoeren van Boukoul met klimbaken naar de spits.
(Foto Erik Smeets)

Het is hem gelukkig iedere keer weer gelukt. Haan erop, een paar keer draaien en dan naar beneden. Het plaatsen van de bol was overigens gemakkelijker. De twee helften zijn met scharnieren verbonden en na om het kruis te zijn geplaatst worden ze vergrendeld door een stift in de sluiting te plaatsen. Als het onderwerp veiligheidsgordel ter sprake kwam, zei vader Sef Clae-sens steevast: "Met zo'n ding kun je niet werken." Jos schudt het hoofd: "En dan hoefde je niks meer te zeggen. Zo ging dat in die tijd." Het plaatsen van een haan in die dagen was geen kippetje.

Op eenzame hoogte

De tijden veranderen en in 2018 hangen geen "dakhazen" meer aan de spits van een kerktoeren. Met een kraan is het gerenoveerde kruis, de bol en de haan op de spits van de kerk in Swalmen geplaatst. Armand Krekelberg uit Linne was als werknemer van WeCoBa betrokken bij het wegnemen en bij het terugplaatsen. Hij vertelt dat afscheid is genomen van de techniek van weleer. Klimluik en dakhaken zijn bij de renovatie van de spits verwijderd.

Met een kraan wordt het kruis hoog boven de toren uitgetild. De machinist laat het kruis met de vier veren (poten) heel precies over de spits en de leien naar beneden zakken. Doordat het dak van de toren conisch toeloopt, klemmen de veren door het eigen gewicht van het kruis. Dit zit dan muurvast op zijn plaats. Over de veren komen in de breedte ijzeren banden zodat het kruis geen kant meer op kan.⁹ Intussen worden de haan en bol uit een auto tevoorschijn gehaald. Alleen het personeel mag ze aanraken en dan nog uitsluitend met handschoenen aan. "t Kump nèj", laat een van de omstanders zich ontvallen. Vingerafdrukken op het bladgoud laten ongewenste sporen na. Jos de vergulder houdt alles nauwlettend in de gaten.

Als de bak van de kraan weer omhoog gaat worden haan en bol gemonteerd. De haan weegt rond de 12 kg. Armand houdt hem stevig vast: stel die zou eens wegvliegen!

Het plaatsen gaat op deze manier heel wat makkelijker dan vroeger. Toch kost het de mannen

v.l.n.r.: Pastoor Irec Crasborn, vergulder Jos Loonen, dakdekker Gerrit van Bakel, dakdekker Armand Krekelberg en Fini Op den Camp – Wijnands met een emmer, gevuld met wijwater. (Foto Peter Bors)

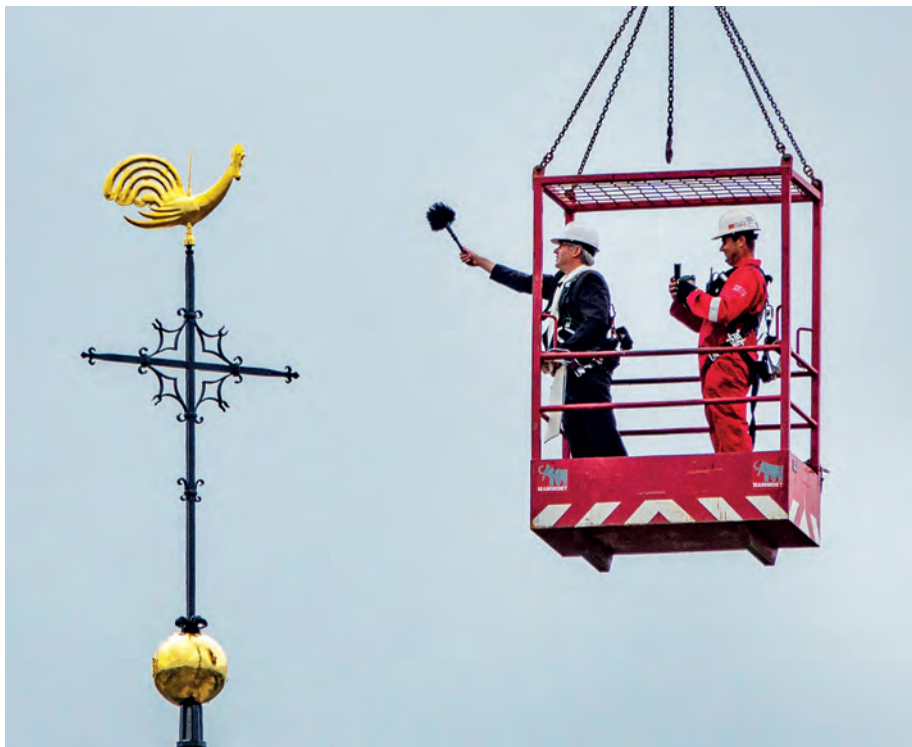
de nodige inspanning om alles op de juiste plek te krijgen. En de haan draait! Iedereen kan van beneden uit zien dat Armand hem alle windrichtingen uitdraait.¹⁰

Dan mag pastoor aan de bak. Letterlijk wel te verstaan. Hij had de haan kunnen zegenen op de begane grond, maar deze pastoor kiest voor het avontuur. Een veiligheidsgordel ketent hem aan de bak. Zou het nodig zijn? Bijstand van boven lijkt immers toch verzekerd? Gekleed in “ambts-tenuue”, stola over de schouders, de emmer met wijwater naast zich, een grote kwast binnen handbereik, gaat hij langzaam naar boven. Ik hoor iemand zeggen: “Dichter bij de Heer zal hij voorlopig niet komen.” De toeschouwers zien dan hoe hij het ritueel van de zegening uitvoert en met vaardige hand de rijkelijk gevulde wijwaterkwast hanteert. Een zegening op niveau.

En nu staat hij er weer, als een kers op een bijna 60 meter hoge taart. Wakend over zijn dorp, op eenzame hoogte. Dit geldt voor al die hanen, waar ze ook staan. Alleen die van Swalmen is nu eventjes haantje de voorste. Hij is immers getooid in een nieuw blinkend gouden jasje. Voor zolang als het duurt. Immers de hanen uit de buurdorpen zullen eveneens een keer onder handen worden genomen. Wat de ‘Zjwamer’ haan echt onderscheidt van al die andere hanen is, dat we van hem “weten” wat hij denkt. Pastoor Reneerkens uit Swalmen heeft dat indertijd vanaf de preekstoel, tijdens de H. Mis, zo goed verwoord dat hij er een spontaan applaus voor kreeg.¹¹

Belangstellende dorpsgenoten zien hoe pastoor Crasborn, onder begeleiding van een medewerker van het kraanbedrijf, begint aan zijn reis naar de spits van de kerktoeren. (Foto Peter Bors)

*Een zegening op niveau.
(Foto Peter Gebrkens)*

- 1 *Guido de Werd, Jan de Beijer (1703-1780): tekeningen van Emmerik tot Roermond, Venlo 1980.*
- 2 *De traditie van het hangen van glansballen in een kerstboom is hier mogelijk van afgeleid.*
- 3 *Op internet en in gespecialiseerde literatuur worden vele pagina's gewijd aan historie en mogelijke achtergronden die zouden verklaren waarom een haan op een kerktoeren staat. In de tekst enkele hoofdgedachten. Voor dit artikel is o.a. gebruik gemaakt van: Heide Gansohr und Alois Döring, Kirchturmbäbne, Bonn, 1984.*
- 4 *Dit is meteen de verklaring waarom we soms in de kerk op oude biechtstoelen een haan afgebeeld zien. Het gebruik van een palmbessem (een versierde stok met een gebakken haantje uit brood) waarmee kinderen op de zondag voor Pasen (Palmzondag) naar de kerk gingen, gaat eveneens terug op de verloochening door Petrus.*
- 5 *<https://pauluskerk-baarn.nl/bet-haantje-op-de-toeren>.*
- 6 *Met dank aan de archivaris van het kerkbestuur, dbr. Jan Ickenroth uit Reuver.*
- 7 *Veel hanen hebben weinig details in bv. de veren of de kam omdat de opdrachtgever er vanuit ging dat je vanaf de begane grond daar vrijwel niets van kon zien.*
- 8 *In het hart van de torenspits loopt een lange verticale balk tot in de top waar alle hele- en halve spanten op uitkomen. Dit is de belangrijkste balk in de constructie en heet daarom koningsbalk. Het kruis is hieraan vastgemaakt.*
- 9 *De kromme haken onderaan het kruis zijn indertijd gesmeed als steunpunten voor de mannen bij werkzaamheden aan kruis, bol of haan.*
- 10 *Bij renovaties werden wel eens andere spullen in de bol gedaan, zoals bouwtekeningen van de toren, documenten, munten, krantenknipsels of foto's. Een gebruik dat niet geheel verdwenen is. Bij de renovatie van de basiliek Sint Amelberga in Susteren zijn euromunten uit 2018 en een USB stick gestopt. In Swalmen is dit overigens achterwege gebleven. (De Limburger 13 juli 2018).*
- 11 *Smeets H. "Pastoor en de Haan" In: Jaarboek Maas- en Swalmdal nr. 26 (2006), blz. 65-68.*